

ประสบการณ์การทำงานในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

ดาโรณี จงอุดมการณ์* Ph.D.

บทคัดย่อ: บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประสบการณ์การทำงานในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ในฐานะที่ปรึกษาด้านวิชาการซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสดำเนินงานในฐานะที่ปรึกษาด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ให้แก่สหพันธ์แม่หญิงลาวภายใต้การสนับสนุนทุนโดยกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (United Nations Population Fund-UNFP) ในช่วง พ.ศ. 2545-2549 โดยลักษณะการทำงานเป็นการเดินทางเข้าออกประเทศ สปป. ลาว เป็นช่วงๆ ตามแผนงานที่กำหนดไว้ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหา ข้อมูลและบทเรียนที่คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในการปฏิบัติงานในประเทศ สปป. ลาว ดังนี้ เนื้อหาเกี่ยวกับภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในประเทศ สปป. ลาวในปัจจุบัน การสร้างความร่วมมือ การเตรียมตัวเข้าสู่การทำงานในประเทศนี้ การเตรียมตัวด้านภาษา บุคลิก ภาระงาน ข้อจำกัด และทัศนคติของคนลาว ข้อมูลด้านการศึกษา ประเพณีความเชื่อ อาหาร ที่พัก การคมนาคม การเดินทาง การติดต่อสื่อสาร และการบันทึกรายงานผลการปฏิบัติงานและคำตอบแทน

วารสารสภาการพยาบาล 2550 ; 22(1) 28-47

คำสำคัญ: ประสบการณ์การทำงาน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

*รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว และ ศูนย์วิจัยและการฝึกอบรมสุขภาพสตรี (CRTWH) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ: ภาพที่เห็นและเป็นอยู่

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (The Lao People's Democratic Republic-Lao-PDR Lao) มีเนื้อที่ทั้งหมด 236,800 ตารางกิโลเมตร มีประชากรรวม 5.52 ล้านคนในปี พ.ศ. 2545 ตั้งอยู่ใจกลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล อยู่ท่ามกลาง 5 ประเทศเพื่อนบ้าน คือ

ทิศเหนือ พื้นที่แขวงหลวงน้ำทา แขวงอุดมไว และแขวงพงสาส์อยู่ติดกับ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทิศใต้พื้นที่แขวงจำปาสัก และอัตตะปือ อยู่ติดกับประเทศสาธารณรัฐ ประชาชนกัมพูชา

ทิศตะวันออก พื้นที่รวม 10 แขวงที่อยู่ติดกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้แก่ แขวงพงสาส์ หลวงพระบาง หัวพัน เขียวของ บอลิคำไซ คำม่วน สะหวันนะเขต เซกอง และ อัตตะปือ

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พื้นที่แขวงปอแก้ว และ หลวงน้ำทาอยู่ติดกับประเทศเมียนมาร์

ทิศตะวันตก พื้นที่ที่อยู่ติดกับประเทศไทย ยาวรวม 1,835 กิโลเมตร ได้แก่ แขวงหลวงน้ำทา ปอแก้ว ไชยะบุรี เวียงจันทน์ กำแพงนครเวียงจันทน์ บอลิคำไซ คำม่วน สะหวันนะเขต สาละวัน และ จำปาสัก

พื้นที่ของประเทศลาวเต็มไปด้วยภูเขาและที่ราบสูงซึ่งภาษาลาวเรียกที่ราบสูงว่า “ภูเพียง” กระจายอยู่ทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดอยู่กับเขตประเทศ เวียดนาม เช่นภูเพียงเขียวของ ภูเพียงทุ่งไหหิน ส่วนที่ราบลุ่ม ซึ่งเรียกว่า “ทุ่งเพียง” เช่น ทุ่งเพียง เวียงจันทน์ เป็นเขตพื้นที่เพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์

ประเทศลาวมีแม่น้ำโขงเป็นสายหลักไหลผ่าน ชายแดนด้านทิศตะวันตกยาวเหนือจรดใต้รวม 1,850 กิโลเมตร ตอนใต้ของแม่น้ำโขงในลาวมี ลักษณะพิเศษและได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ “มหานทีสีพันดอน” (ดอนแปลว่าเกาะ) ซึ่งเป็นบริเวณที่สายแม่น้ำแตกตัวเป็นรูปพัดมี เกาะแก่งจำนวนมาก มีน้ำตกขนาดใหญ่ 2 แห่ง คือ น้ำตกคอนพะเพง กับกลุ่มน้ำตกหลี่ผี ถัดจากน้ำตกขนาดใหญ่ ตอนใต้สุดของสีพันดอนเป็นเว้าขนาดใหญ่ กว้างและลึก เป็นที่อยู่ของปลาโลมาน้ำจืด หรือ ปลาโลมาอิรวดีที่คนพื้นเมืองเรียกว่า “ปลาซา”

แม้ว่าประเทศ สปป. ลาว กำลังพยายาม แก้ไขภาวะยากจนของประเทศแต่ก็ยังคงเป็น ประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจต่ำประเทศหนึ่งของโลก ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 350 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี และประมาณการว่ามีประชากร ที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ประมาณร้อยละ 46 ของประชากร 4.8 ล้านคน¹ นอกจากนี้ ประชากรยังประกอบด้วยชนเผ่าหลายชนเผ่า สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่ม ลาวลุ่ม (ร้อยละ 68) ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่และอาศัยอยู่ที่ราบลุ่มตามแม่น้ำโขงพูดภาษาตระกูล ลาว-ไท หรือ ลาวกลางหรือลาวราชการ 2) กลุ่ม ลาวเทิง (ร้อยละ 22) เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในแถบ พื้นที่ราบสูงและเขตภูเขาพูดภาษาตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Khmer languages) และ 3) กลุ่ม ลาวสูง เป็นชนเผ่าที่อาศัยในที่สูง อากาศเย็น ตาม ภูเขา ใช้ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต หรือ ทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman languages) ส่วนใหญ่มีอาชีพ

ทำไร่เลื่อนลอย นอกนั้นเป็นชนกลุ่มเล็กๆ ที่ประกอบด้วยคนจีน อินเดีย และเวียดนามที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมือง²

ด้านการเมืองการปกครอง ประเทศลาวปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 โดยพรรคการเมืองเดียวคือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งเป็นผู้แต่งตั้งสภารัฐมนตรีในการบริหารประเทศ และเสนอชื่อสภาแห่งชาติให้ประชาชนเลือกตั้ง โดยกำหนดให้ทุกวันที่ 2 ธันวาคม ของทุกปีซึ่งเป็นวันที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากราชอาณาจักรลาวเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นวันชาติ แบ่งการปกครองท้องถิ่นเป็น 17 แขวง และ 1 เขตพิเศษ คือ กำแพงนครเวียงจันทน์ แขวงพงสาลี แขวงหลวงน้ำทา อุดมไซ แขวงบ่อแก้ว แขวงหลวงพระบาง แขวงหัวพัน แขวงไชยบุรี แขวงเชียงของ แขวงเวียงจันทน์ แขวงบอลิคำไซ แขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต แขวงสาละวัน แขวงเซกอง แขวงอัตตะปือ แขวงจำปาสัก และเขตพิเศษไซสมบุรณ์

ภายหลังการเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ. 2518 ลาวได้ประกาศ “ความร่วมมือรอบด้าน” กับประเทศอินโดจีน โดยเฉพาะเวียดนามและกัมพูชาซึ่งมีระบอบการปกครองเหมือนกัน มีชะตากรรมของประเทศที่คล้ายคลึงกันในการร่วมต่อสู้กับมหาอำนาจฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา เกิดการพัฒนาความร่วมมือช่วยเหลือพึ่งพาอย่างใกล้ชิดในทุกระดับทั้งด้านการเมือง การปกครอง การทหาร การศึกษา และเศรษฐกิจ ต่อมา มีการขยายความสัมพันธ์สู่ประเทศอาเซียน

อื่นๆ มากขึ้นใน พ.ศ. 2540 โดยการสมัครเข้าเป็นสมาชิกสมบรูณ์สมาคมอาเซียน เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 สำหรับความสัมพันธ์กับประเทศไทย โดยเฉพาะประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความใกล้ชิดทางด้านวัฒนธรรมมากที่สุด เนื่องจากดินแดนภาคอีสานเคยเป็นดินแดนในปกครองเดียวกันกับอาณาจักรลาว ล้านช้างจากการศึกษาประวัติศาสตร์พบว่าอาณาจักรลาวล้านช้างได้เข้าสู่ยุคของการแตกแยกแบ่งออกเป็น 3 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรเวียงจันทน์ อาณาจักรหลวงพระบาง และ อาณาจักรจำปาสัก ทำให้อาณาจักรลาวอ่อนแอและต้องอยู่ภายใต้การปกครองของสยามหรือคนในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2322³ ต่อมา พ.ศ. 2436 สยามได้ยกพื้นที่ด้านซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสเพื่อรักษาพื้นที่ส่วนใหญ่ที่คนลาวอาศัยอยู่ไว้ในอดีตราชสำนักสยามมองประชาชนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงหรือคนลาวในอีสานว่า เป็นประชากรในเขตเมืองขึ้นของไทย แต่เพื่อปกป้องดินแดนภาคอีสานจากการยึดครองของฝรั่งเศส รัฐบาลไทยในอดีตนับแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ได้กล่อมเกล่าให้ผู้คนในภูมิภาคนี้มีสำนึกถึงความเป็นไทย-ลาวมากขึ้นเรื่อยๆ มากกว่าความเป็นลาว-ลาว โดยกลยุทธ์ต่างๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม สื่อสารมวลชน

พบว่าปัญหาสุขภาพเจริญพันธุ์ในกลุ่มหญิงลาวยังมีสถานภาพที่น่าเป็นห่วงเนื่องจากพบว่ามีอัตราการตายของมารดาทั่วประเทศประมาณ

656 คนต่ออัตราการเกิดรอด 100,000 คน⁴ สตรีมีอัตราการเจริญพันธุ์ประมาณ 4.7 สำหรับในเมืองและ 7.8 สำหรับในชนบท⁵ ซึ่งนับเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูงกว่าประเทศที่กำลังพัฒนาอื่นๆ ที่อยู่ในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน ส่วนข้อมูลเรื่องการติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์ยังไม่มีรายงานตัวเลขที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเลขการรายงานเรื่องการติดเชื้อเอชไอวีไม่มีความชัดเจนซึ่งอาจเนื่องมาจากระบบการบันทึก การรายงาน และการค้นหาผู้ป่วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจทางห้องปฏิบัติการยังไม่มีมาตรฐานเป็นระบบที่เพียงพอ ด้านข้อมูลเกี่ยวกับการทำแท้ง และการตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่น พบรายงานจากหน่วยงานของญี่ปุ่น (The Japanese Organization for International Cooperation in Family Planning-JOICFP) ใน 3 อำเภอของลาวว่าอัตราการทำแท้ง (abortion rate) เป็น 101.1 ต่อ คนตั้งครรภ์ 1000 คน⁶ พบว่าอายุโดยเฉลี่ยของสตรีที่ให้กำเนิดบุตรครั้งแรก คือ 20 ปี⁷ ในการศึกษาเดียวกันนี้ระบุว่าประมาณสตรีที่แต่งงานแล้วร้อยละ 61 ระบุว่าไม่เคยใช้วิธีการวางแผนครอบครัวเลย รายงานระบุว่าร้อยละ 76 ที่ระบุว่าไม่เคยไปฝากครรภ์ใน 5 ปีที่ผ่านมา รายงานนี้เช่นกันระบุว่าปัญหาที่พบมากในหญิงตั้งครรภ์ได้แก่ภาวะซีด ดังนั้นความรู้เรื่องการให้สารอาหารเสริมในขณะตั้งครรภ์จึงเป็นเรื่องที่ควรสนใจ ด้านการคลอดบุตรในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา พบว่าร้อยละ 86 ระบุว่าคลอดที่บ้าน มีร้อยละ 11 คลอดที่โรงพยาบาล มีข้อที่น่าสังเกตว่าจากการสำรวจนี้พบว่า ผู้ที่ช่วยทำคลอดร้อยละ 55

เป็นเพื่อนบ้าน ญาติ อีกร้อยละ 13 ระบุว่าเป็นหมอพื้นบ้าน และบุคลากรสุขภาพร้อยละ 17

ผลจากการสำรวจใน 3 แขวงหรือจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศ (แขวงสาละวัน แขวงเซกอง และแขวงอัตปือ) ของ UNFPA ในปี พ.ศ. 2545⁸ ซึ่งศึกษาปัญหาและความต้องการของบุคลากรสุขภาพในโรงพยาบาลระดับแขวงทั้ง 3 แขวง โรงพยาบาลระดับเมือง 14 เมือง ศูนย์สุขภาพ 64 ศูนย์และ หมู่บ้านตัวอย่าง 154 หมู่บ้านพบว่า การบริการด้านสุขภาพเจริญพันธุ์ที่กระจายตามโรงพยาบาลอำเภอมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความครอบคลุมของการบริการ คุณภาพการบริการ และศักยภาพของบุคลากร (Staffing and staff competency) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านปริมาณและคุณภาพ เครื่องมือที่ให้บริการ การบริการให้คำปรึกษา ป้ายเครื่องหมายต่างๆ และอุปกรณ์การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งผลจากการศึกษาครั้งนี้ระบุว่าสุขภาพอนามัยการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงในประเทศลาวยังคงมีสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง แม้ว่าตัวเลขทางสถิติต่างๆ ของประเทศนี้ยังมีไม่มาก แต่สามารถประมาณการได้ว่า มีในพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญอัตราการตายของแม่สูงกว่า 900 ต่อคน มีชีวิตรอด 100,000 คน และพบว่า อัตราการเจริญพันธุ์ของประเทศยังคงสูงในระดับ 4.7 ในเมืองและ 7.8 สำหรับพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญ

กระทรวงสาธารณสุขประเทศ สปป. ลาว ได้จัดให้มีโครงการรณรงค์เรื่องการวางแผนครอบครัวเพื่อให้ได้ตัวเลขอัตราการเกิดของเด็กให้ลดลงในระดับ 4.2 โดยเริ่มในปี ค.ศ. โครงการ

วางแผนครอบครัว “ลูกห่าง” ในปี พ.ศ. 2538 (ช่วง ค.ศ. 1990–ค.ศ. 1995) จากนั้นเริ่มกระจายทั่วประเทศในปี ค.ศ.1996 และจัดทำโครงการ “ลูกเกิดรอดแม่ปลอดภัย” “โรคแปดเชื้อพยาธิทางเพศ” แต่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่ออนามัยการเจริญพันธุ์ยังไม่ปรากฏชัด และโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลทำนี้ยังไม่สามารถเข้าถึงชนกลุ่มน้อยที่เป็นชนเผ่าต่างๆ ที่อยู่บนภูเขาและที่ห่างไกล ประชาชนกลุ่มนี้ยังคงมีปัญหาด้านอนามัยการเจริญพันธุ์อันเป็นผลเนื่องมาจากถิ่นที่อยู่ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการสื่อสาร การติดต่อคมนาคม ขนส่ง สตรีเหล่านี้จึงมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข พบว่าอัตราการใช้บริการสาธารณสุขต่างๆ มีตัวเลขที่ต่ำ มีอัตราการให้บริการต่ำกว่าร้อยละ 10

สรุปได้ว่าแม้ว่าสุขภาพเจริญพันธุ์ของประชากรลาวจะดีขึ้นมาเป็นลำดับนับแต่การเข้าไปช่วยเหลือขององค์การระหว่างประเทศหลายองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทุน UNFPA¹ แต่ปัญหาระดับสูงสำหรับสุขภาพเจริญพันธุ์ที่ควรแก่การเร่งแก้ไขในประเทศ สปป.ลาว คือ ปัญหาความปลอดภัยในการตั้งครรภ์และคลอดของมารดา ปัญหาการเว้นระยะการตั้งครรภ์ ปัญหาการติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และ สุขภาพเจริญพันธุ์ของวัยรุ่น² ด้วยความตระหนักต่อปัญหานี้จึงนำมาซึ่งการแสวงหาความร่วมมือ การช่วยเหลือจากต่างประเทศของรัฐบาล สปป.ลาว

ปฐมบทแห่งความร่วมมือ

ด้วยกองทุน UNFPA ผู้สนับสนุนงบประมาณการสร้างและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนลาวผ่านเครือข่ายการจัดตั้งของสหพันธ์แม่หญิงลาว ได้ติดต่อขอรับความร่วมมือสนับสนุนคณะที่ปรึกษาผ่านศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร จิรวัฒน์กุล ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและการฝึกอบรมสุขภาพสตรี (CRTWH) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเพื่อเป็นที่ปรึกษาในการรณรงค์ส่งเสริมสุขภาพเจริญพันธุ์ในประเทศ สปป.ลาว ศูนย์วิจัยและการฝึกอบรมสุขภาพสตรี จึงได้จัดตั้งคณะทำงานโดยเริ่มจากการศึกษาเพื่อประเมินสภาพปัญหาด้านสุขภาพเจริญพันธุ์ของประชาชนลาวในภาคเหนือ ผลการศึกษาในปี พ.ศ. 2545³ พบข้อมูลสำคัญคือการวางแผนครอบครัวและสุขภาพเจริญพันธุ์ของสตรีในประเทศ สปป.ลาว ยังคงเป็นเรื่องที่ให้ผู้ชายในครอบครัวเป็นผู้ตัดสินใจ ดังนั้นจึงมีการออกแบบการฝึกอบรมให้ทั้งหญิงและชายมีจิตสำนึก ในการร่วมรับภาระในการส่งเสริมสุขภาพเจริญพันธุ์ มีแนวคิดการผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายเข้าสู่การเผยแพร่ความรู้เรื่องสุขภาพเจริญพันธุ์ทั้งนี้การส่งเสริมการตระหนักแห่งบทบาทหญิงชาย (gender awareness) มีความจำเป็นอย่างยิ่งเป็นอันดับต้นๆ ในการช่วยให้ผู้หญิงและผู้ชายเข้าใจในสภาพตนเองผู้หญิงสามารถต่อรองกับบุคคลอื่น เพิ่มความมั่นใจในการดูแลสุขภาพอนามัย และสุขภาพเจริญพันธุ์ของตนเอง ตลอดจนการเรียนรู้ศักยภาพของตนเองว่ามีมากเพียงพอไม่ให้นิยามของสังคมปิดกั้นโอกาสการเรียนรู้และ

ความก้าวหน้าในการทำงานและการดูแลครอบครัว ในความเป็นจริงแล้วสหพันธ์ แม่หญิงลาว (The Lao Women's Union-LWU) เป็น หน่วยงานการทำงานของสตรีที่เข้มแข็งที่รัฐบาลลาว มีการจัดตั้งมาตั้งแต่ ค.ศ. 1955 มีสมาชิกกว่า 600,000 คน ในปี ค.ศ. 1991 สหพันธ์แม่หญิงลาวได้รับการยอมรับตามรัฐธรรมนูญว่า มีฐานะเป็นองค์การสำคัญองค์การหนึ่งของประเทศ ที่มีโครงสร้างการบริหารงานเป็นอิสระ มีหน้าที่ในการรณรงค์สิทธิเสมอภาคของหญิงให้เท่าเทียมชาย โดยมีภาระหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้

1. ส่งเสริม ยกระดับความรู้ของผู้หญิงกลุ่มด้วยโอกาสต่างๆ ให้เข้าถึงซึ่งระบบการศึกษาและเทคโนโลยีต่างๆ อย่างเท่าเทียม

2. ส่งเสริม ยกระดับสถานภาพและบทบาทสตรีลาวในการเข้ามามีส่วนในการสร้างสรรค์ประเทศชาติ

3. ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเท่าเทียมในเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสตรีทุกชนเผ่า ทุกระดับชั้นทั่วทั้งประเทศ

ประการสำคัญคือสหพันธ์แม่หญิงลาวได้รับการจัดตั้งเป็นอย่างดี มีเครือข่ายในทุกระดับชั้นจากศูนย์กลางจนถึงรากหญ้า คือตั้งแต่ส่วนกลางระดับ จังหวัด ระดับอำเภอ จนถึงระดับหมู่บ้าน ผลการทำงาน ร่วมกันของคณะที่ปรึกษาจากคณะพยาบาลศาสตร์และกลุ่มเป้าหมายของโครงการในระยะที่หนึ่งที่ภาคเหนือแขวงอุดมไซ และหลวงน้ำทา ในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งสหพันธ์แม่หญิงลาวได้ทำการอบรมบุคลากรที่เป็นเครือข่ายและให้ความร่วมมือกับสหพันธ์แม่หญิงลาวในการรณรงค์

เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการบทบาทหญิงชายสู่สุขภาพเจริญพันธุ์ ภายใต้โครงการ LAO/02/P02 “Strengthening gender awareness and RH through the network of the LWU” ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งต่อมาจึงมีการขยายโครงการความร่วมมือจัดทำโครงการไปที่ภาคใต้ของลาวในปี พ.ศ.2547-2549 โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาสถานการณ์สุขภาพเจริญพันธุ์ของประชาชนในสปป.ลาวภาคใต้ที่แขวงเซกอง สาละวัน และ อັดตะปือ ได้ออกแบบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพของครูฝึกด้านสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ของสมาพันธ์แม่หญิงลาว ซึ่งประกอบด้วยครูฝึกจากศูนย์กลางฯ (master trainers) ครูฝึกชั้นเมือง (district trainers) และครูฝึกชั้นบ้าน (village volunteers) ให้สามารถบูรณาการบทบาทหญิงชายสู่การส่งเสริมสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์สตรีในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว¹⁰

การเตรียมตัวเข้าสู่การทำงานในประเทศ สปป.ลาว

ก่อนเริ่มโครงการฯ คณะที่ปรึกษาหรือคณะทำงาน ได้เริ่มศึกษาภูมิหลัง การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรมเฉพาะของชนเผ่าต่างๆของประเทศ สปป.ลาว ซึ่งผู้เข้าไปปฏิบัติงานต้องเข้าใจ เข้าถึงซึ่งวัฒนธรรมความเชื่อและการปฏิบัติของชนเผ่า เช่น กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของชนเผ่าในภาคเหนือและใต้ของประเทศ สปป.ลาว เป็น กลุ่มลาวเทิงที่มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เฉพาะตน เช่น ประเพณีการแต่งงานตั้งแต่อายุ

ยังน้อยและความสัมพันธ์ชายหญิงที่น่าสนใจ ดังตัวอย่างคำพูดของผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาที่สะท้อนถึงประเพณี วัฒนธรรมทางเพศว่า “อย่างชนเผ่า...เรื่อง ‘จับนมตมแก้ม’ ลูกสาวเจ้าบ้านของแขกผู้ชายไปเยี่ยมยามถึงบ้านนี้เป็นเรื่องที่น่าบอกละอาย เอ็ดได้ ถ้าเป็นแขกของผู้พ่อนี้ ลูกสาวต้องออกมาจับแขก บอ้อจับกะบอ้อได้ มันเป็นเรื่องประเพณี...” มีความเฉพาะเรื่องการครองเรือน การทำมาหากิน การรักษาโรค การดูแลสุขภาพ การกิน การอยู่ การนับถือผี รวมถึงการตายและการเก็บศพ นอกจากนี้ยังมีประเพณีความเชื่อเรื่องการดื่มสุรา (เหล้าไห) การสูบบุหรี่ (กอก) ทั้งวันหรือ ตลอดเวลา ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมเฉพาะของชนเผ่าที่เรา กำลังจะเข้าไปทำงานด้วยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเตรียมความพร้อมทั้งด้านความคิด มุมมอง ที่เปิดกว้างพร้อมรับมือกับความไม่คุ้นเคยทุกรูปแบบ

การเดินทางเข้าประเทศ สปป.ลาว ไม่มีความยุ่งยากมากนักสำหรับคนไทย โดยเฉพาะหากเดินทางไปทำงานให้กับองค์การระหว่างประเทศได้รับวีซ่าชนิดราชการจะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมการเข้าประเทศ สามารถอยู่ในประเทศหรือเข้าออกได้หลายครั้งในระยะเวลา 1 ปี และต่ออายุวีซ่าได้จนภารกิจเสร็จสิ้น หากเป็นวีซ่าประเภทนักท่องเที่ยวสามารถเข้าออกได้หลายครั้งและต่ออายุทุก 6 เดือน ประเภทนักท่องเที่ยวสามารถนำสมุดเดินทางขอรับวีซ่าที่สถานทูตลาว หรือ ด่านตรวจคนเข้าเมืองลาว พร้อมจ่ายค่าธรรมเนียม หากไม่มีหนังสือเดินทางไม่สามารถพักค้างคืนใน สปป.ลาว ได้ต้องเข้าและออกในวันเดียว

การเตรียมตัวด้านภาษา

สำหรับผู้เขียนการเข้าถึงประเทศนี้ไม่มีปัญหามากนักเนื่องจากมีความคุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรมลาวในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีญาติเคยอยู่ในประเทศนี้ สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในหลายเมือง คือ เมืองเวียงจันทน์ ท่าแขก และสะหวันนะเขต เคยไป ‘เยี่ยมยามถามข่าว’ ตั้งแต่เด็ก พูดและเข้าใจภาษาลาว (ลาวลุ่ม/ลาวกลาง) ได้ดี สิ่งที่ต้องฝึกเพิ่มเติมด้านภาษาคือการอ่านภาษาลาว โดยการซื้อแบบเรียนลาวมาศึกษาซึ่งสำหรับคนไทยแล้วไม่มีความยุ่งยากมากนักเนื่องจากความใกล้เคียงของตัวอักษร เรียนรู้ได้เร็ว สามารถอ่านเข้าใจได้ไม่ยากนัก แต่มีสิ่งที่น่าสนใจคือภาษาลาวเฉพาะกลุ่ม ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างที่พบว่ามีเพียงร้อยละ 30 ที่สามารถพูดและอ่านภาษาลาวกลางได้ ขณะที่ปรึกษาและครูฝึกของลาวบางคนต้องสื่อสารกับคนในชนเผ่าที่มีอายุมากโดยผ่านล่ามซึ่งมักเป็นคนในชนเผ่าที่มีอายุน้อย หรือมีการศึกษาระดับหนึ่ง

บุคลิก ภาระการทำงาน ข้อจำกัด และทัศนคติของคนลาว

การหล่อหลอมทัศนคติของคนลาวหลังยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งขึ้นำโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาวต่อข้าราชการหรือคนที่ออกไปทำงานในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เช่น ที่แขวงอัตตะปือ เมื่อกลับเมืองหลวงจะได้รับการยอมรับนับถือว่ามีความเสียสละรับใช้ประชาชนเป็นบุคคลที่ “กล้า

เกลือลิเลีย” หรือ คลุกเกลืออยู่กับชาวบ้าน ออกไปร่วม
ทุกข์ ได้รับความทุกข์ยากของประชาชนในถิ่นกันดาร
ดังนั้นการเข้าประเทศลาวในฐานะคณะที่ปรึกษา
ทำงานในต่างแขวงและในชนบทจะได้รับการ
ต้อนรับเป็นอย่างดีจากผู้ปกครองทุกระดับตั้งแต่
เจ้าแขวง พ่อเมือง และนายบ้าน บางแห่งมีการ
บายศรีผูกแขนด้วยด้ายสายสิญจน์ หรือ เรียกว่า
‘ฝ้าย’ คล้ายพิธีกรรมทางภาคอีสาน แห่ให้พรเป็น
ภาษาถิ่นของชนเผ่า เลี้ยงต้อนรับซึ่งจัดการโดย
เครือข่ายการจัดตั้งของสหพันธ์แม่หญิงลาวซึ่งมี
กระจายอยู่ทุกบ้าน ถือเป็นหน้าเป็นตาของหน่วย
การจัดตั้งที่ต้อง ‘ฮับต้อน’ ‘คณะให้คำปรึกษา’
หรือแขกผู้มาเยือน พิธีต้อนรับบางแห่งมีการ
เรียกขวัญ ต้อนรับด้วยเหล้า ในประเทศ สปป.ลาว
การดื่ม กลั่นเหล้า เช่น เหล้าขาว สาโท (ได้จาก
การหมักเชื้อแป้งเหล้ากับข้าวเหนียว ข้าวโพด
ข้าวตาเนียน-คล้ายข้าวฟ่าง หัวเผือก หัวมัน) มีการ
ผลิตเองตามบ้าน ไม่ผิดกฎหมาย ทุกบ้านจึงมี
เหล้าไห หรือ สาโทตั้งไว้รับแขก มีการดื่มเหล้า
ยาตอกกับสัตว์หรือพืชซึ่งถือว่าเป็นยา ที่ภาคเหนือ
มีการให้ดื่มเหล้าจากอุ หรือ ไห เดียวกัน โดยการ
ให้หลอดดูดที่เรียกว่า ‘แตรงก่าร้อง’ หรือ ‘ท่อจูบ’
ที่ประยุกต์จากท่อนไม้ไผ่ลำเล็กเพื่อสร้างมิตรภาพ
‘ฮักแพง’ หนึ่งผู้มีท่อดูดหลายท่อเสียบอยู่ หากเรา
ปฏิเสธคล้ายดั่งการไม่รับมิตรไมตรี บางแห่งเป็น
การดื่มเหล้าร่วมจอก บางแห่งดื่มจากแก้วของ
แต่ละคน แต่ต้องให้ดื่มให้หมดเรียกว่า ‘คว่ำแก้ว’
บางแห่งมีการฆ่าสัตว์ทำอาหารเลี้ยงแขก เช่น ฆ่าไก่
เป็ด หมูบ้านที่สร้างความประทับใจ คือ หมูบ้าน

ทางภาคเหนือที่จับแพะ (แบ้) ฆ่าให้เห็น นำเลือด
และเนื้อมาประกอบอาหารเลี้ยงดูกัน คล้ายการฆ่าวัว
หมู แล้วแบ่ง ‘พูด’ เนื้อและเครื่องในสัตว์ ในภาค
อีสาน พิธีกรรมการต้อนรับนี้เป็นทางการมากโดย
เฉพาะแขวงทางภาคเหนือซึ่งได้รับอิทธิพลจาก
ประเทศสาธารณรัฐประชาชนชาวจีน มีการจัดวาง
ลำดับการนั่ง การกล่าวต้อนรับของบุคคลสำคัญ
ของพื้นที่พร้อมกับการกล่าวตอบของแขกผู้มาเยือน
คนลาวมีความสามารถในการร้องรำทำเพลงเมื่อ
จัดงานต้อนรับหรือเลี้ยงส่งประกอบดนตรีพื้นบ้าน
ประยุกต์และมักเชิญแขกผู้มาเยือนร้องเพลงเพื่อ
เป็นเกียรติแก่งานด้วย

บุคลิกของคนลาวเต็มไปด้วยความนัมนวล
สุภาพ เป็น ‘พุ่ดี’ เมื่อพูดคุยกับคนลาวเขามักถนอม
น้ำใจผู้อื่น สงวนท่าที ไม่แสดงอารมณ์ หรือความ
คิดเห็นที่คัดค้านอย่างชัดเจน หรือ บางครั้งคล้าย
เห็นด้วยกับสิ่งที่เราพูด เช่น เมื่อเราพูดเสร็จเขา
พยักหน้า แล้ว พูดว่า ‘แม่นละ’ แต่ในความเป็น
จริงอาจจะยังไม่ตัดสินใจในสิ่งที่เราต้องการ
เนื่องจากการปกครองของลาวเป็นระบบการจัดตั้ง
ดังนั้นการฟังการตัดสินใจจาก ‘ศูนย์กลางการจัดตั้ง’
ที่มีอำนาจเด็ดขาดจึงมีความสำคัญมาก สิ่งที่น่า
ประทับใจประการหนึ่งของการทำงานกับคนลาว
ส่วนใหญ่ คือ ความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ตั้งใจ
เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีข้อที่น่าสังเกตว่าด้วยระบบการ
คัดเลือกคนและการจัดตั้งของพรรคสังคมนิยม
คอมมิวนิสต์ ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ล้วน
เป็นผู้ที่ผ่านการคัดสรรกล่อมเกล่าจิตสำนึกต่อ
สาธารณะมาแล้วทั้งสิ้น บุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรม

ส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นหรือผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายนำของพรรคในระดับต่างๆ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร โฆษณา ประชาสัมพันธ์ แต่ด้วยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา และมีข้อจำกัดด้านกำลังคน ทำให้มีการหมุนเวียนกำลังคนบ่อย ตามข้อเรียกร้องต้องการเฉพาะหน้า ทำให้การฝึกอบรมไม่ต่อเนื่องเพราะมีการโยกย้ายการมอบหมายงานไปยังหน้าที่อื่นๆ หรือส่งไปศึกษาต่อก่อนที่โครงการสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์

พนักงานผู้ปฏิบัติงานในประเทศ สปป.ลาว ต่างมีปัญหาด้านค่าครองชีพที่นับวันจะสูงขึ้นตามการพัฒนาต่างๆ ของประเทศ การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมและลัทธิบริโภคนิยมตามต่างชาติในรูปแบบต่างๆ ในขณะที่เงินเดือนเลี้ยงชีพจากงานประจำโดยทั่วไปแล้วได้รับประมาณ 500 บาท (96,000 กีบ) ต่อเดือนสำหรับพนักงานใหม่ ทั้งนี้เงินเดือนหรือค่าแรงใน สปป.ลาว กฎหมายกำหนดให้มีความเสมอภาคในการรับเงินเดือนและค่าจ้างโดยไม่คำนึงถึงเพศ สัญชาติ หรือ เชื้อชาติ ส่วนพนักงานเก่าได้ไม่เกิน 800 บาทต่อเดือน ในขณะที่ต่างมีภาระค่าใช้จ่ายสูง ทุกคนที่อยู่ในเมืองที่มีคลื่นโทรศัพท์ต่างมีโทรศัพท์มือถือ มีมอเตอร์ไซด์ (หรือที่เรียกว่ารถจักร) คอมพิวเตอร์ ตลอดจนเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านต่างๆ ไม่ด้อยไปกว่าคนไทย ทำให้แปลกใจว่าประชาชนลาวมีการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร สิ่งที่สังเกตได้คือ ทุกครัวเรือนทำการเกษตร ทำนา ปลูกผัก ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ดังนั้นเรามักเห็นเขากลับบ้านตอนกลางวันไปรับประทานอาหารกลางวัน หรือ ห่อมารับประทานที่ทำงาน บางคนกลับบ้านถือโอกาส ‘เกียหุม ไก่ เป็ด’ หรือ

ให้อาหารสัตว์ไปด้วย ดังนั้นกำลังงานส่วนหนึ่งของผู้ปฏิบัติงานประจำให้แก่รัฐต้องลดทอนออกไปเพื่อทำการเกษตรยังชีพอื่นๆ บางคนขายอาหารสำเร็จรูปในตลาดแล่ง บางคนคู่สมรสชายของในตลาด ดังตัวอย่างคำพูดของพนักงานชายทำงานด้านการสื่อสารวัฒนธรรมของรัฐในภาคเหนืออายุ 36 ปี ที่ว่า “กลับบ้านไปบ่ได้เซาเมื่อดอกเมื่อยออกไปขายชิ้นปิ้ง (เนื้อย่าง) ในตลาด เฮาก็ต้องแต่งแนวกิน (ปรุงอาหาร) อนามัยบ้านเฮือน (ทำความสะอาดบ้านเรือน) ซักเครื่อง (เครื่องคือเสื้อผ้า) ไร่รอทำเมื่อย ลูกหญิงลูกชายกลับจากโฮงเฮียนก็ต้องออกไปชอยแม่ขายชิ้น บ่อได้ให้เล่นลาล้า (เฉยๆ) ต้องชอยกันจั่งสิ้นบ่อพอหมุนใช้ (เงิน)...” ดังนั้นการที่มีโอกาสได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาด้านต่างๆ ของพนักงานเป็นอีกช่องทาง ของการเพิ่มรายได้ครอบครัว เนื่องจากมีเบี้ยเลี้ยงค่าเดินทาง และเบี้ยประชุม นอกจากนี้การได้เข้าทำงานในหน่วยงานพัฒนาเอกชนหรือองค์กรการระหว่างประเทศเป็นอาชีพที่สามารถเพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้คนเป็นอย่างดี ดังตัวอย่างคำพูดของพนักงานขับรถองค์กรการระหว่างประเทศองค์กรหนึ่งอายุ 38 ปี “ดีที่น้อง (ผม) ได้เห็ดงานกับยูเอ็น เมียกะเห็ดงานกับ แคร่ สวัสดิการต่างๆ ดี บ่อสิ้นลำบากหลายเพราะลูกคนใหญ่ป่วยตลอดตั้งแต่น้อยเข้าโรงหมอตั้งแต่เกิดนี้รักษาประจำอยู่ไทยมาตั้งแต่น้อยๆ ไหนค่ารถ ค่าที่พัก ค่าหมออีก”

ระบบการศึกษา

การจัดการศึกษาในประเทศ สปป.ลาวมีทั้งระบบสามัญ และอาชีวะ ทหาร และตำรวจ สำหรับการจัดการศึกษาในภาคที่มีชนเผ่าอาศัยอยู่มาก เช่น ภาคใต้ของลาว รัฐบาลได้จัดการศึกษาพิเศษเพื่อชนเผ่าลาวเทิง ที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นโดยการคัดเลือกเด็กจากหมู่บ้านทางไกลเข้าศึกษาต่อในลักษณะโรงเรียนกึ่งนอนและได้ทุนการศึกษา โดยในภาคใต้มีโรงเรียนในลักษณะนี้ที่แขวงจำปาสัก อุดตะป้อ และเซกอง แม้รัฐบาลจะจัดการศึกษาให้ฟรีแต่เด็กยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เรียนจากครอบครัว เนื่องจากความต้องการด้านกำลังคนในการทำงานด้านการเกษตรของครอบครัว และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ยังไม่สามารถครอบคลุมได้ทุกพื้นที่ ทั้งนี้ในกลุ่มลาวเทิงมีหลายหมู่บ้านที่ไม่มีใครสามารถใช้ภาษาลาวลุ่มซึ่งเป็นภาษาลาวกลาง และเป็นภาษาราชการทั้งด้านการอ่านและเขียน นับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาของประเทศ จากประสบการณ์การทำงานที่นี้เมื่อมีการจัดอบรมใด ๆ มักมีการฝากบุคลากรเข้าร่วมจากกลุ่มภาคีพันธมิตรที่ทำงานร่วมกัน เช่น กองทุน EU เคยฝากผู้ปฏิบัติงานภายใต้การสนับสนุนของกองทุนในหมู่บ้านชนเผ่าลาวเทิงเข้าฝึกอบรมโดยไม่ได้ผ่านขั้นตอนการคัดเลือกตามคุณสมบัติที่ระบุจากโครงการของเรา ผลที่ได้คือบุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับการเตรียม ไม่รู้หนังสือ ฟังไม่เข้าใจ สื่อสารไม่ได้เนื่องจากไม่ได้มีการเตรียมล่ามภาษาชนเผ่า นั้น ๆ ไว้ให้เหมาะสมกับหลักสูตรที่เราออกแบบ ทำให้

เสียบรรยากาศการปฏิบัติงาน นับเป็นบทเรียน และข้อจำกัดหนึ่งที่เราควรคำนึงในการจัดการระหว่างพันธมิตรที่ร่วมทำงานในกลุ่มชนเผ่า

การศึกษาระบบสามัญในประเทศ สปป.ลาวแบ่งการเรียนเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับชั้นประถมศึกษาเรียน 5 ปี คือ ประถมศึกษาปีที่ 1-5 2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเรียน 3 ปี คือ มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และ 3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเรียน 3 ปี คือ มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ทั้งนี้ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 เป็นการศึกษภาคบังคับทุกคนต้องเรียน แต่ปัญหาที่จัดไม่ได้อย่างทั่วถึงเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านการเดินทางที่อยู่ภูมอดอย ลึกเข้าไปไม่สามารถเดินทางได้ถึง การกระจายของชุมชนที่เป็นกลุ่มหมู่บ้านเล็ก ๆ เคลื่อนย้ายที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่งถาวร 5-10 หลังคาเรือนทำให้บางหมู่บ้านเด็กไม่ได้รับการศึกษาเลย บางหมู่บ้านมีเฉพาะบางชั้นเรียน หากเลื่อนชั้นสูงขึ้น ต้องเดินทางไปเรียนกับอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ต้องเดินทางด้วยเท้าด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงจึงเป็นข้อจำกัดหนึ่งของประเทศนี้ ดังนั้นการปฏิบัติการให้ความรู้ซึ่งปัจจัยด้านการอ่านออกเขียนได้เป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่ง ในการใช้เป็นตัวกลางในการสื่อสารและเผยแพร่ จึงยังคงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ

การศึกษาอีกระบบหนึ่งที่มีความสำคัญของประเทศ สปป.ลาว คือ การศึกษาระบบอาชีวะซึ่งหมายถึง การผลิตเพื่อใช้งานในการประกอบอาชีพ เฉพาะ ได้แก่ วิทยาลัยครู วิทยาลัยการสาธารณสุข วิทยาลัยผลิตช่างชั่วคราว (ช่างสร้างสะพาน) ช่างไฟฟ้า

ช่างเชื่อม ช่างไม้ โรงเรียนกสิกรรม เมื่อเราเข้าไปทำงานในประเทศนี้เรามักได้ยินคำแนะนำว่าจบการศึกษา ‘ขั้นต้น ขั้นกลาง หรือ ขั้นสูง’ โดยวุฒิระดับต้นเป็นการศึกษาสายอาชีพสำหรับผู้เรียนจบประถมศึกษาแล้วต่อสายอาชีพอีก 3-4 ปี (เทียบเท่าจบมัธยมต้น) ส่วนวุฒิขั้นกลางได้มาด้วยวิธีการเรียนจบชั้นมัธยมต้นแล้วศึกษาต่อในโรงเรียนหรือวิทยาลัยอาชีพต่ออีก 3 ปี หรือ จบการศึกษามัธยมปลายแล้วเข้าศึกษาในโรงเรียนหรือวิทยาลัยทางอาชีพต่ออีก 1 ปี มีข้อที่น่าสังเกตว่าเมื่อผู้เรียนเข้าไปทำงานในประเทศ สปป.ลาว สมัยเมื่อเปิดประเทศใหม่ ระบบการศึกษาอาชีวะนี้เรียกชื่อว่าเป็น ‘โรงเรียนช่าง (สร้าง)ครู... สร้างหมอ...สร้างช่าง...’ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยครู...วิทยาลัยการสาธารณสุข...วิทยาลัยช่าง...ไปเกือบหมดแล้ว

นอกจากนี้ในภูมิภาคที่มีชนกลุ่มน้อย รัฐบาลได้เร่งรัดการผลิตครูสำหรับชนเผ่าที่เรียกว่า ‘ครูระดม’ โดยให้นักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เข้าศึกษาต่อวิชาครูอีก 4 ปี หรือ หลักสูตร 5 บวก 4 (เทียบเท่ามัธยมศึกษา ปีที่ 4) จบแล้วกลับไปสอนหนังสือในชนเผ่าของตนเอง

ปัจจุบันการศึกษามีสูงถึงระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี และโท โดยการศึกษาต่อที่วิทยาลัยต่างๆ ที่เปิดหลักสูตรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากความร่วมมือสนับสนุนของต่างประเทศและองค์การต่างชาติ หรือ ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติดองไดก ญ นครเวียงจันทน์

คนลาวที่มีการศึกษามีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศได้ดีหลายภาษาได้แก่ ภาษาเวียดนาม จีน โซเวียต บัลแกเรีย หรือ ภาษาในกลุ่มสังคมนิยมอื่นๆ ซึ่งมีความร่วมมือกันในอดีตและปัจจุบัน มีหลายคนที่ยจบการศึกษาจากประเทศในกลุ่มสังคมนิยมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่อยู่ในตำแหน่งระดับนำของรัฐ และ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว มีหลายครั้งที่ในขณะที่มีการเจรจาต่อรอง เรื่องการทำงานยังมีการพูดภาษาเวียดนามกัน เมื่อไม่ต้องการให้คณะที่ปรึกษาซึ่งเป็นคนนอกล่วงรู้ในเรื่องที่กำลังพูดกัน ส่วนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาพื้นฐานที่ใช้เรียกสถานที่สำคัญ หรือ อาหาร หรือของใช้ในชีวิตประจำวันของคนลาวเนื่องจากเคยอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศฝรั่งเศสมาในอดีต สำหรับภาษาอังกฤษ คนลาวที่มีการศึกษาให้ความสำคัญมากขึ้น เด็กและวัยรุ่นลาวได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมการแต่งกายการดำเนินชีวิตและภาษาไทยเป็นอย่างมากสามารถพูด อ่าน หรือ เขียนภาษาไทยได้ด้วยอิทธิพลจากโทรทัศน์ไทย สิ่งเหล่านี้สร้างความกังวลให้แก่บุคคลบริหารในระดับสูงของประเทศเป็นอย่างมากและอยู่ในระหว่างการแก้ไขปัญหาลดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของสปป.ลาว

ประเพณีและความเชื่อ

เมื่อเข้าไปปฏิบัติงานในประเทศใด พื้นที่ใด การแต่งกายให้กลมกลืนกับคนในพื้นที่เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก

และเป็นการเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น เครื่องแต่งกายในการปฏิบัติงานของข้าราชการหญิงของลาวคือให้สวมผ้าชิ้น เสื้อมีปก มีแขน ส่วนของผู้ชายเป็นลักษณะเสื้อเชิร์ต และกางเกงขายาว ดังนั้นคณะทำงานจึงได้เตรียมเครื่องแต่งกายเหล่านี้สวมใส่ในเวลาปฏิบัติงานในพื้นที่ การสวมชิ้นยังเป็นความสะดวกและเหมาะสมอีกหลายประการในการเดินทางที่ค่อนข้างไม่ราบเรียบบนพื้นผิวดรหิราจรในชนบทที่ขรุขระ และสามารถเป็นตัวช่วยได้เมื่อปวดปัสสาวะแล้วไม่มีห้องน้ำให้ปลดทุกข์กลางป่า มีข้อที่น่าสังเกตว่าสตรีลาวในช่วงที่เปิดประเทศใหม่ๆ หรือแม้แต่ในช่วงเริ่มโครงการในปี ค.ศ. 2002 มีคนสวมกางเกงหรือกระโปรงน้อยมาก แต่ครั้นถึง ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นช่วงสิ้นสุดโครงการเราพบเห็นการแต่งกายของสตรีที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะวัยรุ่น ซึ่งมีแฟชั่นการแต่งกายที่ไม่แพ้วัยรุ่นไทย และแต่ละปีที่ผ่านมาสภาพบ้านเมืองในประเทศลาวมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจนทั้งสิ่งก่อสร้าง ผู้คน ถนนหนทาง ร้านค้า สถานบันเทิง ร้านบริการต่างๆ โดยเฉพาะร้านเกมส์และอินเทอร์เน็ตมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในเมืองใหญ่ รวมทั้งการยอมรับในธนบัตรไทย และพูดภาษาไทยได้อย่างชัดเจน

ประชาชนลาวให้การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่ของบ้านเมืองและอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พระองค์แสน ซึ่งตามประวัติได้รับการสร้างที่ประเทศศรีลังกาเข้ามาถึง สปป.ลาว โดยการเผยแพร่ศาสนาพุทธจากทางประเทศกัมพูชา ประดิษฐานอยู่ที่ลิม (โบสถ์) วัดสะแคะ ริมแม่น้ำเซกอง เมืองไซเสดถาที่แขวงอัตตะปือ เป็นพระพุทธรูปทองคำคู่บ้านคู่เมือง

อัตตะปือ และชาวลาวภาคใต้ ที่ชาวเมืองนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์มาก มีปาฏิหาริย์ที่สามารถรอดพ้นจากการระเบิดทำลายในช่วงสงครามปฏิบัติตามตำนานเล่าว่าสร้างโดยฝีมือชนเผ่าเงี้ยวที่เป็น ‘ช่วยข้า’ หรือ คนงานสร้างไว้ราว 450 ปี มาแล้ว มีกฎหมายเผยแพร่แพร่คนใดต้องการสัมผัสกราบนมัสการต้องไปให้ถึงที่เองเป็นพระพุทธรูปที่มีบทบาทสำคัญในการหลอมน้ำใจคนลาวเข้าไว้ด้วยกันให้เกิดสมานฉันท์ปฏิบัติทุกอย่างให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ประสพการณ์จริงที่เกิดขึ้นกับคณะที่ปรึกษาของโครงการนี้ที่ชวนให้พิศวง คือ เมื่อคณะที่ปรึกษาเดินทางไปร่วมการฝึกอบรมแก่อาสาสมัคร หมู่บ้านที่เมืองเซกอง ก่อนเริ่มการอบรมในช่วงที่รอผู้ร่วมอบรมที่เดินทางมาจากหลายๆ เมืองยังเดินทางมาถึงไม่พร้อมกัน เจ้าภาพ ได้พาคณะที่ปรึกษาไปลองเรือทัศนศึกษาตามลำน้ำเซกองและเข้ากราบนมัสการพระองค์แสนที่วัดสะแคะ เมื่อขึ้นฝั่งได้ อาจารย์ท่านหนึ่งเห็นทิวทัศน์ที่งดงามก็ได้ถ่ายภาพที่วัดด้วยความว่องไว เมื่อพระเณรในวัดเห็นเช่นนั้นได้รับเข้ามาเตือนว่า หลวงพ่อองค์แสนไม่ชอบให้ใครถ่ายภาพพร้อมกับเล่าว่าเคยมีคนญี่ปุ่นเข้ามาถ่ายภาพแล้วกล้องแตก (ระเบิด) ให้เห็นเลย บางคนกลับไป ก็ล้มป่วยไปเลยก็มี พวกคณะที่ปรึกษาต่างเข้าไปนมัสการหลวงพ่อก่อนอย่างเงียบๆ แล้วกลับขึ้นเรือเดินทางกลับที่พักโดยไม่ได้อะไร แต่เมื่ออาจารย์ท่านนั้นได้พยายามถ่ายภาพในเมือง ปรากฏว่าไม่สามารถกดชัตเตอร์ได้...กล้องเสีย!!! จึงรีบปรึกษากับเจ้าภาพว่าจะทำอย่างไรเพราะต้องถ่ายภาพกิจกรรมของโครงการในวันรุ่งขึ้น ไม่เช่นนั้นงาน

เสียหายแน่เจ้าภาพจึงให้คำแนะนำว่าคณะที่ปรึกษาควรเหมาเรือกลับไปขอขมาหลวงพ่อดังที่ได้อ่ายรูปในวัดโดยไม่ทราบว่ามีข้อห้าม เมื่อกลับไปพระที่วัดได้ทำขันธห้าและนำทำพิธีขอขมา นำกล่าวคำขอโทษเป็นภาษาลาวลุ่มให้ว่าตาม เนื้อหาเป็นการบอกกล่าวว่าหากมีสิ่งใดที่ “ผู้ข้า” ได้ล่วงเกินหลวงพ่อไปก็ขอขมาลาโทษอย่าได้เกิดเหตุร้ายใดๆ กับ “ผู้ข้า” อีกเลย ขอให้มีความสุขความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป จากนั้นกลับขึ้นเรือกลับที่พัก ในระหว่างทางบนเรือนั้นอาจารย์เจ้าของกลองได้ทดลองกดฆ้อง...“แชะ”...กดได้!! ทุกคนขนลุกเกรียว...

แม้ประเทศ สปป.ลาว มีการปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ซึ่งไม่สนับสนุนความเชื่อ ลัทธิ หรือ การนับถือศาสนาใดๆ แต่ความเชื่อ ศรัทธาในศาสนาพุทธ และ “นับถือผี” ในทุกแห่ง ยังคงมีอย่างเหนียวแน่น ดังเห็นได้จากร่องรอยในวิถีและลีลาของผู้คนมาตั้งแต่โบราณปรากฏเป็นหลักฐานโบราณวัตถุในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพเขียนสีโบราณที่ผาแต้ม บ้านคำต้อ เมืองคงเซโดน แขวงสาละวัน เทวสถาน แขวงจำปาสัก แต่น่าเสียดายที่ศาสนสถานหลายแห่งในลาวถูกทำลายเสียหายในช่วงสงครามปฏิวัติเหลือเพียงเศษซากร่องรอยและการเล่าขาน เช่น หอไตรใหญ่และวิหารตระการตาที่วัดกลางเมืองสาละวัน ส่วนบางแขวง เช่น แขวงอัตตะปือ ส่วนใหญ่เป็นชาชนกลุ่มน้อยเผ่าลาวเทิงซึ่งนับถือผีมีพิธีกรรมการติดต่ออ่อนน้อมผีให้ลดบันดาล ให้ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพ ภูเขาญ่โดยการฆ่าสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่เพื่อนำเลือดและเครื่องใน มาประกอบพิธีกรรม

ที่เรียกว่า ‘การแปงฮีด’ พิธีกรรมเหล่านี้ดำเนินการตลอดวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตายและการเกษตรซึ่งเป็นหัวใจของการดำรงชีวิต ดังนั้นหากเข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่แต่ละแห่งจะต้องเรียนรู้ว่า พื้นที่นั้นๆ มีกิจกรรมอะไรบ้าง ช่วงใด เช่น ช่วง ‘บุญกินอาด’ หรือ ‘บุญกินควาย’ ซึ่งเป็นช่วงทำบุญ เปิดศักราชใหม่ ยาวนานเป็นเดือน ชาวบ้านจะไม่ทำกิจกรรมอื่นใดนอกจากการบันเทิงเพื่อเป็นนิมิตหมายความว่ามีแต่ ความสุขตลอดปีใหม่ ส่วนความเชื่อ การทำบุญของชาวพุทธมีให้เห็นอยู่ทั่วไปโดยในกลุ่มผู้นับถือพุทธ ตอนเช้ายังคงเห็นการทำบุญใส่บาตรในกลุ่ม ผู้นับถือศาสนาพุทธ เวลาคนลาวนำข้าวไปถวายเพล จะจัดยกไปทั้งโดกเพื่อวางถวายพระได้เลย

อาหารการกิน

แขวงทางภาคเหนือและใต้ของประเทศ สปป.ลาวที่เราเข้าไปปฏิบัติงานเป็นเขตภูมิภาคยากจน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตเนินเขาและภูเขา ชาวบ้านอยู่ได้ด้วยการทำการเกษตรพืชไร่ ปลูกข้าว มีผลผลิตเพียงพอกับการรับประทานเพียง 3-6 เดือนเท่านั้น นอกนั้นต้องหาหัวเผือก หัวมันมาประกอบอาหาร อาหารส่วนใหญ่เป็นประเภทแป้งจากพืชผลการเกษตร ผัก พืชสมุนไพร อาหารหลักของชาวลาวเทิงคือ ‘ข้าวแป๊ะ’ เป็นการนำเมล็ดข้าวสารมาโขลกให้ละเอียดต้มกับน้ำ ใส่พืชผักต่างๆ ที่หาได้ เช่น ต้นหอม ผักกาด แม่งลัก กระเทียม ข้าวโพด ฟักทอง เผือก มัน ฯลฯ ประุงรสด้วย พริกสด โขลก เกลือ ผงชูรส บางครั้งหากมีเนื้อสัตว์ ก็นำมา

สับใส่ลงไปด้วย ชาวลาวเทิงไม่รับประทานปลาร้า
 ดังที่ชาวลาบลุ่มใช้เป็นอาหารหลักในการประกอบ
 อาหารเช่นเดียวกับชาวอีสาน ชาวลาวเทิงมัก
 รับประทานสัตว์ที่ได้จากการไล่ล่าเท่านั้น ไม่
 รับประทาน สัตว์ที่เลี้ยงเอาไว้ เพราะเก็บเอาไว้เพื่อ
 รับประทานในช่วงเทศกาลสำคัญ หรือ การ
 ต้อนรับแขกคนสำคัญ สัตว์ที่ชาวบ้านหา ได้แก่ ปลา
 และสัตว์ป่าน้อยใหญ่ ดังนั้นตลอดทางที่คณะที่
 ปรีกษามานสามารถแวะซื้อ สัตว์ป่าที่เด็กหรือ
 ชาวบ้านยื่นถือไว้คอยขายแก่ผู้สัญจรไปมาเป็นระยะ
 โดยใช้เครือเถาวัลย์ร้อย หัวปลาเล็กปลาน้อยเอาไว้
 ด้วยกัน ยืนถือเป็นสายซึ่งสายที่ร้อยยาวกว่าความสูง
 ของเด็กที่ยืนถือ จึงต้อง خمมือไว้เหนือศีรษะเพื่อไม่
 ให้ปลาลากพื้นขายยกสาย ไม่แบ่งขาย บางคนยืน
 ถือนก และสัตว์ป่าอื่นๆที่ตายแล้ว ราคาถูกมากจน
 ไม่น่าเชื่อ จากคำบอกเล่าชาวบ้านและเด็กๆ เหล่า
 นี้ใช้เวลาเป็นวันตั้งแต่ยังไม่สว่างเดินทางขึ้นเขา
 เพื่อหาปลาในลำธาร หรือ สัตว์ป่า แล้วนำส่วนที่
 เหลือจากการเก็บไว้มาประกอบ อาหารเร่ขาย ยืนรอ
 ผู้คนสัญจรไปมาอย่างบางตา ดังนั้นเมื่อออกไป
 ปฏิบัติงานในหมู่บ้าน ภาระกิจ อย่างหนึ่งคือการ
 หาซื้อสัตว์ป่าเพื่อให้ชาวบ้านที่คณะที่ปรีกษาว่าจ้าง
 ประกอบอาหารให้ หากรับประทานเนื้อสัตว์ในเขต
 พื้นที่ห่างไกล อาจมีความแปลกสำหรับคนที่ไม่
 คำนึง คือ ความเหนียวและกลิ่นของสัตว์เนื่องจาก
 เป็นสัตว์ป่า ส่วนปลาพบว่ามีความหวานและสด
 ของเนื้อเป็นที่ประทับใจมาก นอกจากนี้เรื่องความ
 สะอาดของการปรุงอาหารยังเป็นประเด็น ที่แขกผู้ไป
 เยือนต้องระมัดระวังเช่นกัน สำหรับการใช้นิเวศ
 ไทยเป็นที่ยอมรับในพื้นที่ใกล้เคียง แต่ต้องใช้เงิน

สปป.ลาว ในพื้นที่ที่ห่างไกลเนื่องจาก ชาวบ้าน
 เกรงว่าจะเป็นเงินปลอม

หากได้ปฏิบัติงานในพื้นที่ระดับแขวง
 การหาอาหารรับประทานไม่มีความยุ่งยากมากนัก
 เพราะมีตลาดให้เข้าไปเลือกซื้อหารับประทานได้
 อาหารคล้ายภาคอีสานประเทศไทย แต่ต่างกันที่
 คนลาวรับประทานรสอ่อน ไม่จัดจ้านเผ็ดร้อนดังที่
 คนภาคอีสานนิยม ได้แก่ ข้าวเหนียว น้ำพริกปลาร้า
 ลาบ ก้อย ต้ม แกง ชุบ การทำชุบของชาวลาบลุ่ม
 ซึ่งคล้ายกับอาหารทางภาคอีสาน เป็นการนำผัก
 นานาชนิดมาทำให้สุกแล้วตำใส่พริก หอม กระเทียม
 ข้าวคั่ว น้ำปลาร้า ผักปรุงรส สิ่งที่คุณที่รับประทาน
 มากคือผงซุส แม่แต่ร้านเผอ หรือ ก้วยเตี่ยวยังมี
 ภาชนะใส่ผงซุสให้เติมหากต้องการ ซึ่งมีหลายคน
 ที่เข้าใจผิดคิดว่าเป็นน้ำตาลและเติมจนรับประทาน
 ไม่ได้ ที่แปลกสำหรับพื้นที่ในเขตภาคเหนือของ
 สปป.ลาว คือ การทำชุบ ‘หญ้า’ เป็นการนำหญ้าอ่อน
 ที่มีลักษณะเฉพาะมาปรุงให้สุกและปรุงรส พบว่า
 หอมอร่อยมาก รับประทานที่ภาคอื่น ไม่ได้เลย
 อาหารที่คุณที่ปรีกษานิยมซื้อหารับประทานทุกมื้อ
 คือ เผอ เพราะปรุงสุกร้อนๆ มีพืชผักที่สดหวาน
 เป็นพิเศษที่หาได้ยากในประเทศไทยให้รับประทาน
 แต่สิ่งไม่คุ้นเคยในเมืองไทยคือเนื้อสัตว์ ที่ประเทศ
 สปป.ลาว ทุกชนิดตามหัวเมือง มักเป็นเนื้อที่เหนียว
 เคี้ยวยาก เนื่องจากเป็นเนื้อสัตว์ที่ได้รับการเลี้ยงดู
 แบบเปิด สัตว์เลี้ยงเหล่านี้ได้รับการเลี้ยงดูแบบเสรี
 เดินไปมาที่ไหนก็ได้ เมื่อเดินทางผ่านหมู่บ้านตาม
 ชนบทสิ่งที่ประทับใจ คือ การเห็นหมู สุนัข ไก่ เป็ด
 แพะ ควาย วัว เดินไปมา หายู่หากินตามพื้นดิน

อย่างเสรี เห็นหมูหยอกล่อกันคล้ายสุนัข

กิจกรรมประการหนึ่งของคณะผู้ปฏิบัติงานที่เข้าไปในพื้นที่คือ การไปเดินตลาดแต่เช้า หาอาหารเช้า ซื้อวัตถุดิบให้ชาวบ้านปรุงอาหารให้เพื่อดูสินค้าอาหารแปลกๆที่ไม่เคยพบเห็น เช่น อาหารเนื้อประเภทสัตว์ป่าทั้งที่มีชีวิตและไม่มี ชีวิต สมุนไพร ยาตองเหล้าที่มีสรรพคุณนานาชนิด ดองทั้งพืช และสัตว์ต่างๆ นานาหลากหลาย มีคณะทำงานบางคนสนุกสนานกับการซื้อหาของแปลกแบกกลับบ้านมากมายจนเป็นที่ประหลาดใจของชาวบ้านที่นั่น

ที่พัก

ที่พักในประเทศสปป.ลาว หากทำงานที่เวียงจันทน์ หรือ เมืองท่องเที่ยว เช่น หลวงพระบาง จำปาสัก มีให้เลือกมากมายตั้งแต่ 5 ดาวมาตรฐานสากลจนถึงห้องเช่าสะอาดสบายสำหรับประสบการณ์ผู้เขียนเมื่อครั้งไปปฏิบัติงานในระดับหัวเมืองเล็กๆ การหาที่พักไม่ได้สะดวกสบายดังในเมืองใหญ่ ต้องอาศัยการจัดหาจากเครือข่ายในพื้นที่ในการเช่า ‘บ้านพัก หรือ เรือนพัก’ ที่มีไม่มากนักในแต่ละเมืองเล็ก ลักษณะที่พักเป็นห้องแบ่งเช่าเล็กๆ แคบตืดๆ กันเป็นเรือนไม้ในห้องพักขนาด หนึ่งคน มีเตียงไม้ขนาดเล็กพร้อมมุ้ง โต๊ะ และตะปูแขวนเสื้อผ้า เมื่อวางสัมภาระเครื่องใช้ก็ไม่เหลือพื้นที่ใช้สอยอีก เนื่องจากถนนในเมืองต่างๆ ในขณะนั้นยังเป็นพื้นดิน ทราย และกรวด จึงมีฝุ่นจับตามเฟอร์นิเจอร์มาก มีหลายเมืองที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้

บางเรือนพักต้องปั่นไฟใช้เองซึ่งปรากฏว่า น้ำที่ใช้หล่อเครื่องปั่นไฟสร้างความอุ่นให้แก่จำเป็นประโยชน์ที่ดีในฤดูหนาว ซึ่งช่วงที่คณะที่ปรึกษาไปทำงานในเขตที่ติดชายแดนจีนอุณหภูมิต่ำมาก ไม่มีน้ำอุ่นอาบ ต้องไปต้มน้ำที่หล่อเครื่องปั่นไฟ (หรือที่เรียกว่าเครื่องจักร) ที่ละถังมาอาบบรรเทาความหนาวเย็นได้ระดับหนึ่ง ห้องน้ำอยู่นอกห้องนอน อุปกรณ์อาบน้ำต่างๆ แม้แต่ขัน ถังควาจัดหามาพร้อมเมื่อต้องออกชนบท ไฟฉายก็มีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะเมื่อต้องลุกเข้าห้องน้ำกลางดึกเพียงลำพังเจ้าของเรือนพักบอกว่า “บ่อต้องย่านหยั่ง (กลัวอะไร) บ่อมีอันหยั่งดอก บ่อเคยมีคนร้ายในเมืองลาว กฎหมายเฮาแข็งแแท้ๆ บ่อคือชาวในโทรทัศน์เมืองไทยดอก” บางครั้งเราก็ต้องตื่นกลางดึกเมื่อเพื่อนข้างห้องร้องเสียงดังในตอนตีสามว่า “ว้าย...พี่...หนูมันมาคู้ถึงขยະในห้องของ หนู” ซึ่งแน่นอนหนูตัวเล็กตัวน้อยที่นี้คงได้กลิ่น อันหอมหวานยวนน้ำลายของเศษขยະที่มีสำเร็จรูปที่รับประทานเหลือทิ้งในถึงขยະ ดังนั้นจึงเป็นบทเรียนว่าต้องนำถึงขยະออกมาวางนอกห้องเพื่อให้หนูทั้งหลายหาอาหารได้โดยไม่ถูกรบกวนด้วยเสียงกรีดอีก...ชีวิตการออกไปปฏิบัติงานที่ชนบท สปป.ลาว จึงเตือน ให้หวนคิดถึง ชีวิตที่เต็มไปด้วยไฟในวัยหนุ่มสาวที่เคยออกค่ายพัฒนาชนบทสมัยเมื่อเรียนมหาวิทยาลัยที่แม้มีความลำบากบ้าง แต่ก็เปี่ยมไปด้วยพลังแห่งความท้าทายและความหมายในชีวิต...ที่สำคัญสิ่งที่สัมผัส ได้ประการหนึ่ง คือ ชนบทใน สปป.ลาว เต็มไปด้วย ความบริสุทธิ์ของอากาศ ธรรมชาติ ชุนเขา แมกไม้ ลำธาร ก่อให้เกิดความซาบซึ้งและสงบยิ่งนัก

การคมนาคม เดินทาง ติดต่องาน

ถนนหนทางในเขตชนบทของลาวยังเป็นดิน หิน กรวด ทราย มีฝุ่นมาก พื้นผิวถนนจึงขรุขระไม่ราบเรียบดังถนนใหญ่ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว บางสาย รถที่เหมาะสมสำหรับการเดินทางสัญจรในลาวจึงควรเป็นรถที่สมบุกสมบัน ซึ่งมักใช้รถกระบะ 4 ประตู ขับเคลื่อนสี่ล้อ ถนนดิน ทราย และกรวดเหล่านี้มีฝุ่นมากดังนั้นการเตรียมการเดินทางด้วยรถยนต์เข้าสู่เขตชนบทของ สปป.ลาว จึงควรเตรียมถุงพลาสติกใบใหญ่คลุมกระบะปัมภาระเพื่อป้องกันไม่ให้ฝุ่นจับของเครื่องใช้ จากที่มีประสบการณ์การเดินทางเข้าสู่ชนบทในภาคเหนือในฤดูฝนพบว่าเต็มไปด้วยอุปสรรคถนนขาดเป็นช่วง ๆ ต้องหยุดรถเป็นระยะเพื่อนำขอนไม้เชื่อมเส้นทางให้รถขับผ่านไปได้ เป็นที่หวาดเสียวตื่นเต้นในการเดินทางเป็นยิ่งนัก เนื่องจากเส้นทางหลายสายที่รับผ่านเป็นถนนเรียบเหวสูงท่ามกลางป่าไม้อุดมสมบูรณ์งดงาม มีบางครั้งที่รถยางแบนแต่ไม่มียางอะไหล่สำรอง ไม่มีที่ปะยางต้องขับรถเป็นระยะทางไกลกว่าจะเข้าถึงตัวเมืองใหญ่ที่มีร้านปะยางด้วยเส้นทางที่ขรุขระโยกเยกมีคณะเดินทางหลายคนเกิดอาการเมารถแม้ไม่เคยเมารถมาก่อน ต้องหยุดเพื่อบรรเทาอาการมวนท้อง ตลอดเส้นทางเดินทางมองเห็นการซ่อมทางเป็นระยะ บางครั้งมีกองดินกองหินอยู่บนถนนโดยไม่มีเครื่องหมายแสดงให้เห็นการขับรถในประเทศนี้ในเขตชนบทจึงต้องใช้ผู้คุ้นเคยพื้นที่และมีประสบการณ์สูง การเตรียมร่างกายให้พร้อมในการเดินทางเข้าชนบทเป็นอีก

สิ่งหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจ ตามเส้นทางไม่มีร้านสะดวกซื้อ หรือ ห้างน้ำ ทุกอย่างจึงต้องจัดเตรียมให้พร้อม การคมนาคมนอกจากจะเป็นอุปสรรคสำหรับคณะทำงานแล้วยังเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการด้วย การนัดหมายต่าง ๆ จึงต้องหลีกเลี่ยงเทศกาลสำคัญของชาวบ้าน ฤดูฝนหน้าเก็บเกี่ยว ปัญหาน้ำท่วมยังเป็นอุปสรรคสำหรับบางพื้นที่ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ยาก บางพื้นที่ของภาคใต้ของสปป.ลาว เช่น บางเมืองของแขวงเซกองไม่สามารถเดินทางเข้าเมืองหลักของเซกองได้ต้องนั่งเรืออ้อมเข้าเขตประเทศเวียดนามแล้วจึงทะลุเข้าลาวได้ในหน้าน้ำหลาก แต่หน้าแล้งต้องเดินทาง ผ่านเขาหลายลูกกว่าจะถึงเมืองหลัก ทำให้หลายเมืองคล้ายถูกตัดขาดจากทางการหรือศูนย์กลางการบริหารของสปป.ลาว ด้วยข้อจำกัดทางภูมิประเทศ

เนื่องจากสภาพถนนหนทางยังไม่สะดวก ดังนั้น เพื่อเป็นการประหยัดเวลาในการเดินทางระหว่างแขวง จึงต้องอาศัยการเดินทางด้วยเครื่องบินที่คนที่นี่เรียกว่า ‘ยน’ ซึ่งต้องไปเช็คอินที่ ‘เด็นยน’ หรือ สนามบินก่อนเวลาออกบิน 2-3 ชั่วโมง เพราะต้องใช้เวลาเช็คอินนานมากด้วยยังมีข้อจำกัดด้านการเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตระบบข้อมูลและอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมถึงความสามารถของบุคลากรในการใช้งานอุปกรณ์ด้วย นอกจากนี้บางเที่ยวบินยังต้องรอกัปตันที่กำลัง ทำหน้าที่ในการขับเครื่องบินกลับมาจากแขวงอื่นอยู่ ดังนั้นกัปตันเครื่องบินที่นี้จึงมีชั่วโมงบินสูงมาก อีกทั้งมีความชำนาญในการบินสูงมากแม้จะเป็นเครื่องบิน

เล็ก (ซึ่งมีหลายขนาด) แต่ก็สามารถนำ เครื่องบินลงจอดได้อย่างนุ่มนวล ทราบว่านักบินเหล่านี้ หลายคนได้รับการฝึกฝนในการขับเครื่องบินรบมาก่อน

การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานต่างๆ ในประเทศสปป.ลาว โดยเฉพาะในนครเวียงจันทน์สามารถกระทำได้โดยผ่านทางโทรศัพท์บ้าน มือถือ โทรสาร จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และจดหมายไปรษณีย์ ตามประสบการณ์ของเราคือติดต่อผ่านสำนักงานใหญ่ในเวียงจันทน์ให้ประสานงานกับหน่วยงานย่อยในหัวเมืองตามเครือข่ายการประสานงานและการจัดตั้ง การติดต่อประสานงานเพื่อนัดหมายต่างๆ ของลาวเต็มไปด้วยข้อที่ต้องคำนึงถึงหลายประการ เช่น ฤดูกาลทำการเกษตร หน้าน้ำหลากน้ำท่วม เทศกาล งานประเพณีที่ชาวบ้านไม่ว่างเข้าร่วมกิจกรรม หรือ มีกิจกรรมพัฒนาต่างๆ จากหลายองค์การที่ต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลกลุ่มเดิมด้วยข้อจำกัดของบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้กำหนดการต่างๆ ของผู้ปฏิบัติงานจึงแน่น มีงานหลายด้านที่ต้องรับผิดชอบทั้งจากงานหลัก งานรอง (ซึ่งมีหลายงาน) และภาระงานส่วนบุคคล ดังนั้นการวางแผนงานต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงช่วงเวลาและวางแผนรองรับไว้ในกรณีที่งานไม่เป็นไปตามแผนด้วย หรือ บางครั้งแม้กำหนดงานไว้ล่วงหน้าก็คิดว่าไม่น่าจะผิดพลาดแต่บางครั้งก็ไม่เป็นไปตามที่คิดมีเหตุ ต้องเลื่อนกิจกรรมออกไปก็มี

การบันทึกรายงานการปฏิบัติงานและคำตอบแทน

ลักษณะการทำงานของคนที่พักอาศัยของเราเป็นการเข้าไปปฏิบัติงานระหว่างพ.ศ. 2545-2549 เป็นครั้งแรกเป็นคราวตามกำหนดการที่กำหนดตาม Terms of References (TOR) เป็นธำนำ แล้วแตกเป็น mission ย่อย เมื่อจบการทำงานแต่ละครั้งก็มีรายงานผลการปฏิบัติงานตามภายในเวลา 1 เดือน และมีรายงานฉบับสมบูรณ์เมื่อการปฏิบัติงานทั้งหมดสิ้นสุด หลังจากมีรายงานผลการปฏิบัติงานแล้วแต่ละครั้งจึงสามารถส่งไปเบิกเงินคำตอบแทนได้ตามงวดสัญญาข้อตกลง ดังนั้นทุกคนจึงจำเป็นต้องสำรองค่าใช้จ่ายเองไปก่อน ในบางครั้งก็เงินตามงวดสัญญายังไม่ได้เบิกจ่าย อัตราการตอบแทนเป็นไปตามอัตราระเบียบของผู้ให้ทุน ซึ่งโดยทั่วไปเขาพยายามจัดการให้ไม่เกินอัตราที่เขากำหนดและพยายามประหยัดงบประมาณให้แก่หน่วยงานเขามากที่สุดเช่นกัน สำหรับเรื่องงบประมาณนี้หากสามารถเรียนรู้ก่อนการลงนามในสัญญาจะเป็นการดีมาก เพื่อไม่ให้ทวิวิชาการไทยถูกกดค่าแรงอย่างไม่เป็นธรรม ไม่ได้มาตรฐานสากล เพราะเมื่อลงนามในสัญญาแล้วทุกอย่างเป็นไปตามนั้นยากที่จะต่อรองแก้ไขได้มากนักแม้เวลาผ่านไป อัตราค่าครองชีพจะเจริญก้าวหน้าไปเพียงใดก็ตาม ส่วนการปฏิบัติงานแต่ละครั้งนั้นหากมีการพบปะกับหัวหน้าหน่วยผู้ให้ทุนเพื่อแจ้งสังเขปการทำงานก่อนการปฏิบัติงานจริงก็จะเป็นประโยชน์หากเขามีข้อเสนอแนะเพื่อปรับแผนเล็กน้อยให้สอดคล้อง

กับสภาพการณ์มากที่สุด จากนั้นควรมีการพบปะเพื่อรายงานสรุปผลการดำเนินงานเบื้องต้นด้วยวาจาเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแต่ละครั้งก่อนการเขียนรายงานจริง เพื่อหน่วยงานที่ให้ทุนจะได้ทราบความเป็นไปตลอดจนข้อจำกัดแต่ละครั้ง จะได้มีทิศทางความเข้าใจและความคาดหวังที่ตรงกัน ไม่เกิดช่องว่างของความร่วมมือ

บทส่งท้าย

บทความได้กล่าวถึงประสบการณ์บางส่วนในการทำงานในประเทศสปป.ลาว ในฐานะที่ปรึกษาในการส่งเสริมสุขภาพประชาชนลาว ตั้งแต่การเตรียมตัวเข้าถึงวัฒนธรรมและความเฉพาะต่างๆ จนถึงสิ่งที่ประสบในช่วงหนึ่งของการทำงานเพื่อเป็นบทเรียนแบ่งปันแก่ผู้สนใจศึกษา เน้นอนสิ่งที่ย่ำแย่ที่ออกมาเป็นการแสดงความคิดเห็นตามทัศนะของผู้เขียนเอง เป็นเพียงการคลำช้างบางด้านอาจไม่ใช่ตัวตนของช้างทั้งหมด อาจไม่รอบด้าน ครอบคลุม และสมบูรณ์เบ็ดเสร็จ แต่ผู้เขียนหวังว่าบทความที่ย่ำแย่ที่ประสบการณเล็กๆ ครั้งนี้จะประโยชน์สำหรับผู้สนใจปฏิบัติงานในประเทศสปป.ลาว เป็นภาพต่อจิ๊กซอว์ที่จะช่วยฉายให้ภาพใหญ่ของการทำงานในพื้นที่ต่างถิ่นให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หากมีข้อบกพร่องใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นโดยที่ผู้เขียนไม่เจตนา หรือเป็นการตีความผิด หรือ ความเข้าใจผิดของผู้เขียนเอง ก็ขออนุมัติความผิดพลาด ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. UNFPA. Strengthen of reproductive health services through the primary health network. Vientiane: UNFPA; 1997.
2. Sananikhom P, Reerink L, Fajans P, Elias C. and Satia J. Strategic assessment of reproductive health in the Lao.
3. ลีลา วีระวงส์. ประวัติศาสตร์ลาว (แปลโดยสมหมาย เปรมจิตต์). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน; 2539.
4. Ministry of Public Health and United Nations Children's Fund. **National program for prevention and care of sexually transmitted disease: national policy and strategy for the prevention and care of STDs.** Vientiane: Ministry of Public Health and United Nations Children's Fund; 1998.
5. The Lao Women's Union (LWU). **Thirsty five years of development of the Lao women's union.** Vientiane: LWU; 1995.
6. Podhisita, C. Oudom, M., Sananikhom, P. **Development of a culturally appropriate community-based reproductive health strategy in selected areas of the Lao PDR.** Vientiane: Institute of Maternal and Child Health/Institute for Population and Social Research and Japanese Organization for International Cooperation in Family Planning (JOICFP); 1997.
7. UNFPA. **Lao Reproductive Health Survey 2000 Shows Interesting Findings.** UNFPA Country Technical Service Team for East & South Asia Newsletter 2001; 9(1): 2-7.

8. Horibe, N. **Baseline survey analysis in three southern provinces.** Vientiane: UNFPA Lao; 2002.
9. Chirawatkul, S.; Jongudomkarn, D.; & Anusornteerakul, S. **Needs assessment of gender and reproductive health capacity of the Lao women union.** Khon Kaen : Khon Kaen University, Supported by UNFPA; 2002
10. Jongudomkarn, D., Rungreangkulkij, S., Anusornteerakul, S., Boonperm, P., Binsomprasong, W. **Final report: capacity building project of master trainers under the project • incorporating gender considerations in reproductive health and communication'** Khon Kaen: UNFPA, Lao Women Union, Khon Kaen University; 2006.

Working Experience in Lao People's Democratic Republic

Darunee Jongudomkarn* Ph.D.

Abstract: This article is aimed to present my work experience in Lao People's Democratic Republic (Lao PDR) as a consultant of promoting reproductive health for the Lao Women's Union under the patronage of United Nations Population Fund (UNFPA) from 2002–2006. According to the work plan, I had to enter the country periodically. In this article, the presented contents, information, and lessons are expected to be worthwhile for the people interested in working in Lao PDR. To be specific, the referred topics are as follows: the content related to Laotians' living, Lao PDR in the present day, co-operation, preparations to work in Lao PDR, language preparations, Laotians' personalities, responsibilities and limitations. In addition, Laotian's attitudes, educational information, traditions and beliefs, food, accommodations, transportation, communication, records of operational result and wage are involved in this article also.

Thai Journal of Nursing Council 2007; 22(1) 28-47

Key words: Work experience, Lao People's Democratic Republic